

Werkgelegenheid en export

Vrijwel algemeen is men het erover eens dat de export van bijzonder groot belang is voor de werkgelegenheid in ons land. Schattingen omtrent het gedeelte van de werkgelegenheid dat afhankelijk is van de export lopen uiteen van 40% tot zelfs 50%. Uit een (nog lopend) onderzoek 1) naar de economische betrekkingen tussen Nederland en de Bondsrepubliek Duitsland (waarin ook is gekeken naar de export als geheel) blijkt evenwel dat deze schattingen aan de hoge kant zijn. In dit artikel zullen enkele resultaten van het onderzoek worden gepresenteerd.

Berekeningswijze

Als berekeningsbasis voor onze vraagstelling geldt de input-outputtabel voor de Nederlandse volkshuishouding voor het jaar 1976. Aan de hand van deze tabel is de totale, door de export van goederen en diensten gegenereerde, productie per bedrijfsklasse bepaald, door de z.g. „Leontief-inverse” van de matrix voor intermediaire goederen en diensten te vermenigvuldigen met de exportvector voor de te onderscheiden bedrijfsklassen. Deling van de gevonden resultaten door de totale produktiewaarde van de verschillende bedrijfsklassen en vermenigvuldiging met het aantal binnen die bedrijfsklassen werkzame personen geeft dan de z.g. exportwerkgelegenheid per bedrijfsklasse 2). Hierbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen de directe en de indirecte component. De directe compo-

nent kan bepaald worden door de waarde van de export te delen door de totale produktiewaarde en dit resultaat te vermenigvuldigen met het aantal werkzame personen. De indirecte component wordt gevonden door het directe deel af te trekken van het totaal.

Tabel 1 geeft het resultaat van onze berekeningen weer. Geconstateerd kan worden dat het aandeel van de exportwerkgelegenheid in de totale werkgelegenheid in 1976 29,6% bedroeg. Laten we de werkgelegenheid bij de overheid buiten beschouwing, dan wordt dit percentage 34,4. Relateren we de exportwerkgelegenheid in de industrie (de bedrijfsklassen 2 t/m 21) aan de totale werkgelegenheid in de industrie, dan blijkt de exportwerkgelegenheid 56,0% te bedragen. Voor de dienstverlenende sector (de bedrijfsklassen 22 t/m 33) lijkt de export aanzienlijk minder belangrijk te zijn, althans voor de exportwerkgelegenheid; deze is 23,4% van de totale werkgelegenheid binnen deze sector.

1) Dit onderzoek wordt uitgevoerd aan het Economisch Seminarium van de Subfaculteit Algemene Politieke en Sociale Wetenschappen van de Universiteit van Amsterdam. De auteurs danken drs. J. Parker en drs. F. van Veen voor hun bijdrage aan dit onderzoek.

2) Voor een precieze weergave van het door ons gehanteerde model verwijzen we naar: A. R. Tejano, Belgian export and employment, *Tijdschrift voor Economie en Management*, vol. XX, nr. 4, 1975.

Tabel 1. Export(sector)werkgelegenheid en de (sector)exportwerkgelegenheid, per bedrijfsklasse voor het jaar 1976

Bedrijfs- klasse	Export(sector)werkgelegenheid								(Sector)exportwerkgelegenheid	
	Indirecte werkgelegenheid (× 1000 manjaren)				Directe werkgelegenheid (× 1000 manjaren)		Totaal (direct+indirect)		totaal	%
	voor de eigen export	voor de overige export	totaal	%	totaal	%	totaal	%		
1	7	101	108	36,4	67	22,8	175	59,2	99	7,2
2	—	1	1	22,8	1	27,1	2	49,9	2	0,1
3	2	1	3	6,4	24	48,1	27	54,5	158	11,5
4	6	20	26	24,6	27	26,6	53	51,2	63	4,6
5	—	1	1	1,7	5	20,7	6	22,4	9	0,7
6	4	4	8	15,1	26	52,9	34	68,7	38	2,8
7	1	—	1	2,1	19	59,5	20	61,6	24	1,7
8	—	1	1	6,3	3	35,2	4	41,5	4	0,3
9	1	6	7	12,8	8	15,6	15	28,4	12	0,9
10	2	7	9	29,4	10	34,6	19	64,0	17	1,2
11	2	17	19	24,1	5	6,9	24	31,0	9	0,7
12	—	2	2	15,3	8	53,8	10	69,1	18	1,3
13	12	10	22	19,4	73	62,0	95	81,4	130	9,5
14	1	4	5	12,2	8	19,6	13	31,8	12	0,9
15	14	6	20	51,3	13	34,5	33	85,8	36	2,6
16	8	24	32	16,1	89	45,6	121	61,5	119	8,7
17	1	5	6	5,3	77	71,0	83	76,3	96	7,0
18	3	3	6	7,6	58	72,0	64	79,6	88	6,4
19	1	1	2	7,9	11	62,9	13	70,8	16	1,2
20	—	12	12	26,6	—	—	12	26,6	—	—
21	2	19	21	4,7	22	5,1	43	9,8	32	2,3
22	2	58	60	8,4	154	21,2	214	29,6	196	14,3
23	—	5	5	6,0	—	—	5	6,0	—	—
24	—	18	18	17,6	—	—	18	17,6	—	—
25	—	1	1	4,5	28	81,9	29	86,4	40	2,9
26	2	34	36	18,2	74	36,1	110	53,3	92	6,7
27	—	15	15	21,8	2	2,7	17	24,5	2	0,1
28	4	21	25	16,7	13	9,0	38	25,7	22	1,6
29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30	—	28	28	18,5	10	6,3	38	24,8	10	0,7
31	—	2	2	0,7	—	—	2	0,7	—	—
32	—	2	2	5,9	—	—	2	5,9	—	—
33	1	14	15	4,2	20	5,7	35	9,9	21	1,5
(34)	76	443	519	11,2	855	18,4	1374	29,6	8	0,6

Onderscheid

Met betrekking tot de relatie tussen export en werkgelegenheid voor de verschillende bedrijfsklassen kunnen in principe twee vragen worden gesteld:

- hoeveel manjaren zijn in één bepaalde bedrijfsklasse afhankelijk van de export van de totale volkshuishouding (dus incl. de export van de bedrijfsklasse zelf); in dit verband willen we spreken van de export(secto)rwerkgelegenheid.
- hoeveel manjaren binnen de volkshuishouding zijn afhankelijk van de export van één bepaalde bedrijfsklasse; hier willen we spreken van de (sector) exportwerkgelegenheid.

Tabel 1 leert dat de relatie tussen export en werkgelegenheid — afhankelijk van deze vraagstelling — een verschillend gewicht heeft. Zo blijkt bijvoorbeeld voor bedrijfsklasse 3 de export(secto)rwerkgelegenheid aanzienlijk lager te zijn dan de (sector)exportwerkgelegenheid. Dit onderscheid lijkt ons relevant. Immers, b.v. bij exportstimulering in een sector dient niet alleen te worden gekeken naar de directe werkgelegenheid in de sector, maar tevens naar de (indirecte) werkgelegenheid die, vanwege leveringen door andere bedrijfsklassen, elders in de economie wordt gegenereerd.

Tabel 2 geeft de, uit oogpunt van export(secto)rwerkgelegenheid dan wel (sector)exportwerkgelegenheid, tien belangrijkste bedrijfsklassen. Omdat er bedrijfsklassen zijn die niet in beide gevallen tot de tien belangrijkste kunnen worden gerekend, zijn in totaal dertien bedrijfsklassen opgenomen. De tabel kan als volgt worden gelezen. De export(secto)rwerkgelegenheid bedraagt voor b.v. bedrijfsklasse 1 175.000 manjaren. Daarvan moeten 74.000 manjaren worden toegerekend aan de eigen export, 89.000 aan de export van bedrijfsklasse 3, 10.000 aan de export van bedrijfsklasse 4 en 2.000 aan de export van de niet opgenomen bedrijfsklassen. De 74.000 manjaren kunnen worden teruggevonden in tabel 1 (de som van indirecte en directe werkgelegenheid voor de eigen export). De (sector)exportwerkgelegenheid voor dezelfde bedrijfsklasse bedraagt 99.000 manjaren. Daarbij gaat het uiteraard om 74.000 manjaren binnen de bedrijfsklasse zelf, 18.000 binnen de overige twaalf bedrijfsklassen en 7.000 binnen de niet genoemde.

Werkgelegenheid en export naar de Bondsrepubliek Duitsland

Tabel 3 geeft onze schatting van de werkgelegenheid m.b.t. de export naar de BRD, de BLEU en Frankrijk. Dat we slechts een schatting kunnen maken komt omdat de door ons berekende exportwerkgelegenheidscijfers betrekking hebben op de export van goederen en diensten; gegevens omtrent de export van diensten naar de drie landen zijn evenwel niet beschikbaar (zie verder onder „kanttekeningen”).

Uit tabel 3 blijkt dat in 1976 m.b.t. de export naar de BRD, de BLEU en Frankrijk in totaal 950.000 manjaren kunnen worden toegerekend aan de export van de bedrijfsklassen 1 t/m 20. Daarvan hadden 274.000 manjaren (28,8%) betrekking op de export naar de BRD, 137.000 manjaren (14,4%) op de export naar de BLEU en 102.000 manjaren (10,7%) op de export naar Frankrijk.

Kanttekeningen

Ten aanzien van onze resultaten dient het volgende te worden opgemerkt.

- Bij onze berekeningen zijn we uitgegaan van het begrip werkzame personen, zoals dat door het CBS wordt gehanteerd. Beperking tot uitsluitend werknemers zou hebben betekend dat voor het jaar 1976 684.000 manjaren zouden zijn verwaarloosd. Hierdoor zou, ons inziens, een onjuist beeld gevormd worden van de werkelijke exportwerkgelegenheid, met name binnen de bedrijfsklassen 1, 22, 23 en 24.
- In onze vraagstelling hebben we niet het z.g. „Zijlstra-effect” betrokken.
- Voor onze berekeningen van de export naar de BRD zijn we uitgegaan van de beschikbare cijfers omtrent de export per goederensoort zoals door het CBS voor het jaar 1976 is gepubliceerd 3).

3) CBS, *Maandstatistiek van de buitenlandse handel per goederensoort*, januari 1977. De door ons tevens uitgevoerde berekeningen voor de jaren 1975, 1977 en 1978 leiden wat betreft de hier getrokken conclusies tot een min of meer zelfde resultaat.

Tabel 2. Exportsectorwerkgelegenheid en (sector)exportwerkgelegenheid voor 13 bedrijfsklassen ($\times 1.000$ manjaren)

Bedrijfsklasse	1	3	4	6	13	16	17	18	21	22	25	26	28	Overige bedrijfsklassen	Export(secto)rwerkgelegenheid
1	74	89	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	173	2 175
3	—	26	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	— 27
4	8	10	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	51	2 53
6	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	4 34
13	1	1	—	—	85	1	1	1	—	—	—	—	—	90	5 95
16	1	2	1	—	3	97	2	8	1	1	—	1	—	117	4 121
17	—	—	—	—	—	1	78	2	—	—	—	—	—	81	2 83
18	—	—	—	—	—	—	—	61	—	—	1	1	—	63	1 64
21	1	2	1	—	3	3	2	2	24	1	—	1	—	40	3 43
22	5	9	7	2	10	4	3	3	2	156	1	2	—	202	12 214
25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	—	—	28	1 29
26	1	2	1	—	2	1	1	1	—	18	2	76	—	105	5 110
28	1	2	1	—	3	1	2	1	—	2	1	2	17	33	5 38
	92	143	55	32	106	108	89	79	27	178	33	83	17		
Overige bedrijfsklassen	7	15	8	6	24	11	7	9	5	18	7	9	5		
(Sector)exportwerkgelegenheid ..	99	158	63	38	130	119	96	88	32	196	40	92	22		

- Bij de samenstelling van de input-outputtabellen hebben we op basis van de door het CBS gehanteerde methode van toerekening naar de verschillende bedrijfsklassen, de waarde van de export bepaald.
- Onze cijfers wijken om drie redenen af van de in de input-outputtabel vermelde waarden van de export:
  - in de input-outputtabel wordt de waarde van de export van goederen en diensten gegeven. Omdat gegevens omtrent de export van diensten niet beschikbaar waren, hebben we ons moeten beperken tot de export van goederen 4). Bij onze schatting zijn we er derhalve van uitgegaan dat de uitvoer van diensten op dezelfde wijze over de bedrijfsklassen is verdeeld als de uitvoer van goederen;
  - deze cijfers zijn berekend op de z.g. fob-basis; de cijfers in de input-outputtabel op basis van de productie-waarde. Onze cijfers omvatten derhalve ook nog de winstopslag en de kosten die samenhangen met transport, opslag e.d.;
  - door ons is geen rekening gehouden met de z.g. verborgen doorvoer 5). Dit heeft tot gevolg, dat de waarde van de export, zoals door ons bepaald, in het algemeen iets hoger is dan het geval zou zijn wanneer we de export van uitsluitend in het binnenland geproduceerde goederen zouden hebben bepaald.

W. A. de Haan
H. C. Rott
H. Willems

Appendix

Bedrijfsklassen

1. Landbouw, bosbouw en visserij.
2. Delfstoffenwinning (excl. kolenmijnbouw en aardolie- en aardgaswinning).
3. Voedingsmiddelenindustrie (veehouderijproducten).
4. Voedingsmiddelenindustrie (overige producten).
5. Dranken- en tabakverwerkende industrie.
6. Textielindustrie.
7. Kledingindustrie
8. Leder- en schoenindustrie.
9. Hout- en meubelindustrie.
10. Papierindustrie.

11. Grafische industrie en uitgeverijen.
12. Aardolie-industrie (incl. aardolie- en aardgaswinning).
13. Chemische, rubber- en kunststofverwerkende industrie (incl. kolenmijnbouw).
14. Bouwmaterialen-, aardewerk- en glasindustrie.
15. Basismetalaalindustrie.
16. Metaalproducten- en machine-industrie.
17. Elektrotechnische industrie.
18. Transportmiddelenindustrie.
19. Optische en overige industrie.
20. Openbare nutsbedrijven.
21. Bouwnijverheid en bouwinstallatiebedrijven.
22. Groothandel en detailhandel.
23. Hotels, cafés en restaurants.
24. Reparatie van gebruiksgoederen.
25. Zee- en luchtvaart.
26. Overige transport- en opslagbedrijven.
27. Communicatiebedrijven.
28. Bank- en verzekeringswezen.
29. Woningbezit.
30. Zakelijke dienstverlening.
31. Medische en veterinaire diensten.
32. Cultuur en recreatie.
33. Overige dienstverlening.
34. Goederen en diensten niet naar herkomst verdeeld.

4) Het CBS verstrekt weliswaar een verdeling van de aan het buitenland verleende diensten (b.v. *Nationale Rekeningen 1978*, tabel 47), doch op een, voor onze vraagstelling, te hoog aggregatieniveau. Aan de hand van genoemde tabel 47 kan worden vastgesteld dat de uitvoer van diensten door de beschouwde bedrijfsklassen in 1976 f 1.830 mln. gulden bedroeg. Dit komt neer op 1,7% van de totale uitvoer van goederen door de genoemde bedrijfsklassen.

5) Zie o.a. hierover: C.B.S., *Maandstatistiek voor de buitenlandse handel per goederensoort*, december 1976. De totale waarde van de verborgen doorvoer wordt voor het jaar 1976 geschat op f. 1.351 mln.. De door ons berekende exportwaarde zou derhalve met dit bedrag verminderd dienen te worden, en de waarde van de export naar de drie landen met een evenredig deel hiervan. Naar het zich laat aanzien is een en ander slechts van belang voor de bedrijfsklassen 1, 3, 4 en 15. De totale waarde van de verborgen doorvoer van producten die aan deze bedrijfsklassen is toegerekend bedroeg in 1976 f. 1.142 mln., op een totale exportwaarde voor deze bedrijfsklassen van f. 29.702 mln. (dus ca. 3%).

Tabel 3. Uitvoer van goederen en (sector)exportwerkgelegenheid, BRD, Frankrijk en BLEU, 1976

Bedrijfsklassen	Totale uitvoer (mln. gld.)	BRD			BLEU			Frankrijk		
		uitvoer (mln. gld.)	uitvoer als percentage van de totale uitvoer	(sector)-exportwerkgelegenheid (× 1.000 manjaren)	uitvoer (mln. gld.)	uitvoer als percentage van de totale uitvoer	(sector)-exportwerkgelegenheid (× 1.000 manjaren)	uitvoer (mln. gld.)	uitvoer als percentage van de totale uitvoer	(sector)-exportwerkgelegenheid (× 1.000 manjaren)
1	8.643	4.116	47,6	47	989	11,4	11	934	10,8	11
2	572	120	21,0	—	131	22,9	—	49	8,6	—
3	8.906	3.015	33,9	54	665	7,5	12	982	11,0	17
4	6.981	2.063	29,6	19	1.276	18,3	12	850	12,2	8
5	1.239	158	12,8	1	187	15,1	1	121	9,8	1
6	3.553	1.229	34,6	13	863	24,3	9	281	7,9	3
7	1.027	350	34,1	8	454	44,2	11	83	8,1	2
8	326	124	38,0	1	113	34,7	1	25	7,7	—
9	756	279	36,9	4	257	34,0	4	53	7,0	1
10	1.666	599	36,0	6	418	25,1	4	255	15,3	3
11	595	80	13,4	1	205	34,5	3	82	13,8	1
12	18.755	8.133	43,4	8	2.900	15,5	3	1.473	7,9	1
13	18.895	4.976	26,3	34	2.622	13,9	18	2.389	12,6	16
14	998	392	39,3	5	308	30,9	4	81	8,1	1
15	5.172	1.327	25,7	9	888	17,2	6	601	11,6	4
16	10.145	2.262	22,3	27	1.132	11,2	13	1.053	10,4	12
17	8.473	1.798	21,2	20	1.211	14,3	14	1.051	12,4	12
18	6.166	949	15,4	14	636	10,3	9	527	8,5	7
19	1.817	328	18,1	3	193	10,6	2	225	12,4	2
20	27	23	85,2	—	4	14,9	—	—	—	—
22	961	376	39,1	—	188	19,6	—	134	13,9	—
34	346	65	18,8	—	19	5,5	—	26	7,5	—
	106.020	32.762	30,9	274a)	15.659	14,8	137b)	11.275	10,6	102c)

a) 28,8%

b) 14,4%

c) 10,7%